

Atatürk'ün "Ta'lîm ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar" Adlı Eserinin Liderlik ve Eğitim Anlayışı Açısından Analizi

Dr. Hüsnü ÖZLÜ

Özet: Mustafa Kemal Atatürk'ün en belirgin özelliklerinden biri de onun eğitime verdiği önemdir. Askerlik yaşantısının başından itibaren ve daha sonra siyasi ve sosyal hayatında daima eğitim ön planda olmuş ve bu konuda birçok eser ortaya koymuştur. Bu eserler, onun gelecek nesillere aktarımlarını içermektedir. İşte Onun, 1916 yılında kaleme aldığı "Ta'lîm ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar" adlı eser de bunlardan biridir. Eserde, onun eğitime ve disipline verdiği önemi, bunun liderlik vasıflarına nasıl yansıdığını görmekteyiz. O, askerî eğitimle başladığı mesleki yaşantısının yansımalarını daha sonra siyasi ve sosyal hayatına da aktarmış ve liderlik özelliklerini şekillendirmiştir. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu ve çağdaşlaşmanın temelindeki eğitim anlayışı bunun en önemli göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Lider, eğitim, disiplin, asker, ordu.

Atatürk'ün "Ta'lîm ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar" Adlı Eserinin Liderlik ve Eğitim Anlayışı Açısından Analizi

Giriş:

Mustafa Kemal Atatürk, başlangıçtan itibaren aldığı eğitim ve öğretim ile ileride sahip olacağı liderlik vasıflarını edinmiş ve gerek askerî, gerekse tarihî ve siyasi pek çok konuda kendisine altyapı oluşturacak kitaplar okumuş, bu çerçevede öğrendiklerini ve mesleki tecrübelerini aktarmak üzere çok sayıda eser yazmıştır. Mustafa Kemal'in özellikle askerlik konusunda yazmış olduğu eserler, onun askerlikle ilgili mesleki bilgisinin gücünü ortaya koymaktadır. O, askerî harekâta dair kazanımların tamamını bizzat muharebe alanlarında yaşayarak tecrübe etmiştir. Özellikle askerliğe ilişkin yazdıkları o dönemin askerlik anlayışını gözler önüne seren bilgileri içermektedir.

Mustafa Kemal, öğrencilik yıllarından itibaren askerlik üzerine yoğunlaşmış, özellikle subayların değişen koşullara uygun olarak mesleki bilgilerini artıracak yayınların yapılmasını gerekli görmüş ve bu doğrultuda çalışmalar yapmıştır. Bu amaçla askerlikle ilgili birikimlerini, askerî içerikli kitaplarda toparlamıştır. Bu eserler; "Takımın Muharebe Talimi", "Cumalı Ordugâhi", "Birinci Ta'biye Meselesinin Halli", "Bölüğün Muharebe Talimi", "Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl", "Taktik Tatbikat Gezisi"¹, "Ta'lîm ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar", "Taktik Meselenin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler" adlı eserlerdir. Askerlik mesleğine dair yazdığı eserler, Meşrutiyet döneminde Türkçe olarak Arap harfleriyle basılmış, daha sonra günümüz Türkçesi ile de yayımlanmıştır. Eserlerin hemen hemen tamamında günümüze kadar uzanan askerlik anlayışına dair tespitler ve öngörüler vardır.

Bu eserlerden bir tanesi de Şubat 1916'da 16'ncı Kolordu Komutanı görevinde iken kaleme aldığı "Ta'lîm ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar (Askerî Ta'lîm ve Terbiye Hakkında Görüşler)"¹ adlı eseridir. Bu eserde, askerî eğitim ve terbiyenin kaç şekilde icra edileceğinden, bunların amacının ve önemin ne olacağından bahsetmektedir. Atatürk'ün

¹ Mustafa Kemal, **Ta'lîm ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2011.

askerlik ile ilgili yazdığı eserler çeşitli zamanlarda yayımlanmıştır. Ancak “Ta’lîm ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar (Askerî Ta’lîm ve Terbiye Hakkında Görüşler)” adlı eser, ilk kez Osmanlıcadan günümüz Türkçesine çevrilerek Genelkurmay ATASE Başkanlığı tarafından yayınlanmıştır. 1916 yılında hazırlanmış eserde anlatılan ve vurgu yapılan hususlar, günümüzde de güncelliğini ve önemini korumaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk’ün en önemli özelliklerinden biride sürekli ve çok okumasıdır, okuduğu kitapların sayısı 3997’dir. Bunların 1741’i Çankaya’da, 2151’i Anıtkabir’de, 102’si İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde, 3’ü Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesi’nde bulunmaktadır². Özel Kütüphanesinin kataloğuna göre okuduğu kitapların tasnifi ise şöyledir. 879 tarih, 535 edebiyat, 397 dil-dilbilim, 261 askerlik, 197 siyasal bilimler, 195 güzel sanatlar, 187 uygulamalı bilimler (tıp, mühendislik tarım), 169 hukuk, 160 din, 139 ekonomi, 109 felsefe, mantık, metafizik, psikoloji, 104 pozitif ilimler, 101 eğitim-öğretim, 75 sosyoloji, 33 biyolojik bilimler³.

Onun, her alanda okuma ve yazma yeteneğine katkı sağlayan önemli bir özelliği de not tutma alışkanlığı ve bu notları daha sonra tahlil etme becerisidir. Tuttuğu bu notlar zamanla onun hitabet ve yazma yeteneğine etki etmiş ve bahsi geçen eserler ortaya çıkmıştır. Kendince önemli gördüğü çalışma ve faaliyetleri kısa kısa notlar halinde defterine kaydetmiştir. Onun bu alanda yaptığı çalışmalar ayrıntılı olarak 12 cilt halinde “Atatürk’ün Not Defterleri” adı altında Genelkurmay ATASE Başkanlığı tarafından yayınlanmıştır. Bu çalışmalara örnek olması bakımından, Atatürk’ün tuttuğu notlardan bir tanesi de, Çanakkale Cephesinde birliklerin eğitimi ve savaş nizamıyla ilgili notlardır⁴. Çanakkale Cephesi Türk milletinin var olma mücadelesi verdiği en önemli cephedir. Mustafa Kemal’in üstün liderliğinde bu cephenin yeri ve önemi başkadır. Çanakkale Savaşı’nda süngü hücumu emrini vererek düşmanı püskürten Mustafa Kemal, notlarına süngü eğitimiyle düşmana karşı yapılacak saldırılar hakkında da kısa cümleler kaydetmiştir. Ayrıca bu cephede kullanılan topların çapları ve atım adediyle ilgili bilgiler de notlar arasında yer almaktadır⁵.

Çanakkale Muharebeleri’nde tuttuğu bu notlarda eğitimin önemine işaret ederek, Çanakkale bölgesindeki arazi yapısını göz önünde tutarak yapılması gereken harekât tarzlarını şöyle belirtmektedir: “....mümkün istikametlerde ateş açarak derhâl toplanmak dik yamaçlara avcı halinde veya yürüyüş nizamında saldırmak”,⁶ “Birer birer veya ikişer manga ile muhtelif cihette hendek ve çalı ve saireden mevazi atlanmamalı. Cenubu, talim-i hareket ordusunda esaslı olan şeyleri istirahatı fasıllarıyla yaptırmalı. süngü muharebesi çok idman harekât-ı endahta ait hususat....”⁷

Mustafa Kemal’in 1921 yılına ait günlük notlarının yer aldığı K:45 G:3 nolu defterde⁸, 1921 yılı Temmuz ayına kadar Ankara’da çalışmalarını sürdüren Maarif Kongresi ile ilgili bilgiler kısa notlar şeklinde yer almaktadır. Mustafa Kemal’in Ankara’da toplanan ve 21 Temmuz 1921’e kadar çalışmalarına devam eden Maarif Kongresi’ni açış konuşmasının müsveddeleri yer almaktadır⁹. Mustafa Kemal bu müsveddelerde; eğitimin önemini belirttikten sonra, öğretmenlerin bir ülke için ne kadar önemli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca

² **Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar**, Anıtkabir Derneği Yayınları, C.1, Ankara, 2001, s.X.

³ Şerafettin Turan, **Mustafa Kemal Atatürk Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004, s.61.

⁴ Zekeriya Türkmen, “Atatürk’ün Not Defterleri (I-XII) Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Atatürk Haftası Armağanı Dergisi**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, S. 37, Ankara, 2011, s.92.

⁵ Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi; Atatürk Koleksiyonu (ATAZB), K: 44, G: 5aea.

⁶ ATAZB, K: 44, G: 5ag.

⁷ ATAZB, K: 44, G: 5aga.

⁸ ATAZB, K: 45, G: 3.

⁹ Türkmen, a.g.m., s.95.

çocukların her türlü fedakârlığa katlanılarak eğitimlerinin sürdürülmesinin gerekliliğini vurgulayarak yeni bir eğitim-öğretim programının hazırlanmasının gerekliliğini ve yetişecek gençlere millî terbiye verilmesi hususunu özellikle de vurgulamıştır¹⁰.

O; Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Yıldırım Orduları Grubu Kumandanlığı'nı bırakarak İstanbul'a geldiğinde ve Şişli'de kiraladığı evde sık sık arkadaşları ile toplanarak kurtuluş çareleri aramış ve elinde kalan parayı, "Minber" adında çıkarılacak gazeteye sermaye olarak vermiştir. Arkadaşı Ali Fethi Bey'le birlikte halkı uyandırmak adına giriştiği gazetecilik denemesi, yaklaşık 50 sayı çıktıktan sonra 1918 yılı sonlarında kapanmıştır¹¹. Bu deneme Atatürk'ün okuma ve yazma konusundaki birikiminin üst düzeyde olduğunun göstergesidir. O; Falih Rıfkı ile yaptığı bir sohbetle bu girişim için şöyle demiştir: "*Fethi Bey İstanbul'da Minber isimli bir gazete çıkardı. Sahibi ve başyazarı o idi. Düşüncelerimizi birlikte yayınlamak üzere ben de kendisi ile ortak olmuştum. Gazetenin ne derece başarılı olduğunu bilemem*"¹².

Eğitim sisteminin birbirini tamamlayan iki önemli işlevi vardır. Bunlardan birincisi, milletin kültürünü oluşturan sağlam ve kalıcı değerleri genç kuşaklara ve gelecek nesillere aktararak, milletin sürekliliğini sağlamaktır. İkinci ise toplumun davranışlarında istenilen bazı değişiklikleri gerçekleştirmek, toplumun gelişmesini, ilerlemesini, çağdaşlaşmasını sağlamaktır. Eğitim, bu işlevlerin ikisini birden yerine getirmekle yükümlüdür. Bunlardan birincisi gerçekleşmezse toplumda kopukluk olur, milletin sürekliliği tehlikeye düşer. İkinci işlev gerçekleşmezse toplum geri kalır, çağın gelişmelerine ayak uyduramaz, varlığı tehlikeye düşer¹³. Bu noktada makaleye konu olan ve bizzat Mustafa Kemal tarafından yazılan bu eserin önemi daha da artmaktadır. Eser analiz edildiğinde verilen mesajlar günümüz askerlik anlayışı ile örtüşmekte ve uygulamalara yansdığı görülmektedir.

Mustafa Kemal 1923 yılında İzmit'te yaptığı bir konuşmada "Askerlik hayatını öyle bir okul haline koymalıdır ki, hem vatani savunabilecek derecede askerlik sanatını öğreysin ve hem de memleketine döndüğü zaman bütün köy için ve köy halkı için ve hayatı için faydalı olabilecek şeyleri öğreysin"¹⁴, diyerek, askerî eğitimin sivil hayatta da işe yarayacak nitelikte olmasını belirtmiştir. Dolayısıyla askerî eğitimde kazanılan birçok nitelik daha sonraki yaşantıda da katkı sağlayacak boyutta olmalıdır. Askerî eğitim bu şekli ile daha da anlam kazanır.

Osmanlı'nın son dönemlerinde mevcut olan geleneksel eğitim anlayışı bilimsellikten uzak, çağın gereklerine ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek boyutta değildir. Bu anlayış, nazari ve nakilci bir anlayış olup millî kültürün zenginliklerini ortaya koyamamaktadır.¹⁵ Bu dönemde gerek askerî ve gerekse sivil eğitim anlayışı, çağın ihtiyaçlarına cevap verememektedir. Öğretim yöntemlerinin yetersizliği, birçok sıkıntıyı beraberinde getirmiş ve sonuçta toplumun ihtiyaçlarını karşılayamayan bir yapı ile cumhuriyet dönemine gelmiştir¹⁶.

¹⁰ ATAZB, K: 45, G: 3ac.

¹¹ Yücel Özkaya, **Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın: (1919-1921)**, TTK Yayınları, 1989, s.9-10.

¹² Falih Rıfkı Atay, **Atatürk'ün Hatıraları: 1914-1918**, Ankara, 1965, s.23.

¹³ Ahmet Çoban, **Atatürk'ün Cumhuriyet'in İlanından Sonraki Hedefleri, Atatürkçü Düşüncede Eğitim Sistemi ve Boyutları**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s. 27.

¹⁴ Arı İnan, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları**, Ankara, 1982, s. 54.

¹⁵ Abdurrahman Çaycı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Millî Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eseri)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s.402.

¹⁶ Yahya Akyüz, "Atatürk'ün Türk Eğitim Tarihindeki Yeri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.4, S.10, Kasım 1987, s.148.

Cumhuriyet yönetiminin devraldığı mevcut eğitim sistemini yetersizliğini gören Atatürk, ülkenin gelişmesi, kalkınması ve çağdaşlaşması için yeni eğitim sistemine geçilmesinin zorunluluğuna işaret etmiştir¹⁷.

XVII. yüzyıl başlarında John Locke “İnsan, insan olarak doğmaz, eğitimle insan olur.” sözünü söyleyerek eğitimin insan hayatı üzerindeki önemini vurgulamıştır¹⁸. Yine bu kapsamda Mustafa Kemal 22 Eylül 1924 tarihinde Samsun’da öğretmenler ile yaptığı söyleşide; “Eğitimdir ki, bir ulusu ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır ya da bir ulusu esaret ve sefaletle terk eder. Millî eğitimin ne demek olduğunu bilmekte artık bir karışıklık ve yanlış anlama olmamalıdır. Bir de millî eğitim esas olduktan sonra onun dilini, usulünü, vasıtalarını da ulusal yapmak zorunluluğunu tartışmak gereksizdir. Millî eğitim ile geliştirilmek ve yükseltilmek istenen genç beyinleri bir taraftan da paslandırıcı, uyuşturucu, hayalî fazlalıklarla doldurmaktan dikkatle kaçınmak lazımdır.”¹⁹ sözleri ile eğitimin önemini vurgulamaktadır.

Atatürk, Türk toplumundaki geri kalmışlığın gerçek sorumlusu olarak, dönemin mevcut yönetimlerini görmüş ve Türk halkının gerçekleştirilecek eğitim devrimi ile hak ettiği yere çıkarılacağını belirtmiştir²⁰. Millî Mücadele’den sonra Atatürk’ün “Asıl iş şimdi başlıyor” sözleri ile her alanda başlatacağı çağdaşlaşma hareketlerine dikkat çekmektedir. Bu kapsamda gerçek savaşın cehaletle yapılacağını vurgulamakta yaptığı mücadelenin sonuçlarının ancak bu şekilde amacına ulaşacağını ifade eden Mustafa Kemal eğitimde çağdaş anlayışın önemine işaret etmektedir²¹.

1. “Askerî Ta’lîm ve Terbiye Hakkında Görüşler” Liderlik ve Eğitim:

Hayatının büyük bir kısmını savaş meydanlarında ve en ön saflarda geçiren Mustafa Kemal, ordunun bel kemiğini oluşturan subayların iyi bir eğitimden geçmelerini savaşta ve barışta her zaman güçlü ve kararlı olmaları gerektiğini belirtmiş²² ve Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl adlı eserinde “Subay, kendi bilim ve yeteneğinden komuta ettiği insanları yararlandırabilmek için, komutası altındaki insanların dayanıklılık ve yiğitlikleri toplamından fazla bir dayanıklılık ve yiğitliğe sahip olmalıdır.”²³ diyerek askerlik mesleğinin yüksek vasıflarını ancak çok üst düzey bir eğitim sonrasında ortaya çıkabileceğini vurgulamıştır.

Birçok bilim adamı, liderliği kişisel özelliklerin eğitimle yoğrulması ve içinde bulunulan şartlar çerçevesinde gelişmesi şeklinde yorumlamaktadır. Bu kapsamda, temelde odağına kişiyi (lideri) alan teori ve yaklaşımlar ile odağına çevre ve dış etkileri alan teori ve yaklaşımlardan bahsetmek mümkündür²⁴. Mustafa Kemal’in liderlik özelliklerine baktığımızda onun kişisel özelliklerinin liderliğinde asıl belirleyici rol oynadığını görmekteyiz. İşte bu süreçte liderin aldığı eğitim ve tecrübeleri ortaya çıkmaktadır. Çağdaş liderlik teorilerine göre çoğunlukla insanların karşılıklı etkileşimlerinden doğduğu, farklı sosyal tabakalarda, farklı

¹⁷ Mahmut Tezcan, “Atatürk’ün Eğitim Anlayışı”, **Atatürkçü Düşünce**, Atatürk Araştırma Merkezi 1992, s.737.

¹⁸ Bozkurt Güvenç, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Türkiye Bilimler Akademisi, Akademi Forumu 33, Ankara, 2005, s.20.

¹⁹ **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s.630-631.

²⁰ Yahya Akyüz, “Atatürk ve Eğitim”, **Atatürkçü Düşünce El Kitabı**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 1998, s.184.

²¹ İsmet Giritli, **Bir Ulusal Modernleşme İdeolojisi Olarak Atatürkçülük**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2004, s.57.

²² Mustafa Kemal Atatürk, **Birinci Taktik Meselesinin Çözümü**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2011, s.1.

²³ Mustafa Kemal Atatürk, **Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2010, s.79.

²⁴ Martin Davies, Michael Crothers, **Leadership and Management in Organisations Management**, Elsevier Pub., 2007, s.2.

kişilerce sergilenebilen yönetsel ve eğitsel yetenekler manzumesinin liderliği şekillendirdiği ileri sürülmektedir²⁵. Bu kapsamda Mustafa Kemal aldığı eğitim ve edindiği tecrübeler ile çok boyutlu bir liderdir. Ayrıca geleceğe ait yeni ufuklar sunması ve vizyon sahibi olması onun “yeni karizmatik liderlik teorisi”ne göre bir başka yönünü ortaya koymaktadır. Mustafa Kemal çok yönlü bir liderdir ve liderlik özelliklerini incelediğimizde sosyal ve psiko-sosyal liderlik boyutlarının daha ön planda olduğunu görmekteyiz²⁶. Mustafa Kemal içinde yaşadığı toplumdan, zamandan, aile ve sosyal ilişkilerinden etkilenmeden ortaya çıkmış bir lider değildir.

Atatürk bir liderde olması gereken bütün özelliklere sahip olmakla birlikte, çok yönlü kişiliği onun liderlik vasfının şekillenmesinde en önemli etken olmuştur. Sosyal psikolojide, liderin ortaya çıkışı ile ilgili olarak üç model üzerinde durulmaktadır: Birincisi liderin niteliklerinin kendi kişiliğinden geldiğini gösteren kişisel liderlik modeli, ikincisi lideri ortamın koşullarının ortaya çıkardığını savunan ortamsal liderlik modeli, üçüncüsü ise hem ortamın koşulları ve ihtiyaçları ile kişinin doğuştan getirdiği hususiyetlerin bir arada toplandığı etkileşim modeli²⁷. İşte bu liderlik anlayışlarının tamamı onun liderlik özelliklerine yansımıştır. Mustafa Kemal’in yetiştiği ve vatana hizmet ettiği dönem, Türk milleti için var olma mücadelesinin yaşandığı tarihsel bir kesittir²⁸. Nuri Conker’in kaleme aldığı ve Mustafa Kemal’in bu esere cevap olarak yazdığı “Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl” adlı eserinde “önümüzde acılarını gözümüzle görüp kalbimizle hissettiğimiz felaketle sona ermiş bir harp var”²⁹ dediği Balkan Savaşı, Mustafa Kemal ve dönemin askerlerinin hayatında derin izler bırakan bir savaştır. Bu ortamda bir asker olarak o, verilen her türlü görevi layıkıyla yerine getirmiş ve onun askerlik anlayışı bu şartlardan doğal olarak etkilenmiştir.

Mustafa Kemal kendini mesleğine adanmış bir asker olarak, yaratıcı gücü, bilgisi, muharebe tecrübeleri, sabır ve sorumluluk duygusuyla da astlarından her konuda üstün durumdaydı. O tüm astlarını düşünce ve nitelikleri ile tanıyarak sevk ve idare etmiştir.³⁰ “Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl” adlı eserinde Nuri Conker’e hitaben “Subay, kendi ilmi gücünden komutası altındakileri yararlandırabilmek için onların dayanma ve cesaretlerinin toplamından fazla dayanma gücünde ve cesaretle olmalıdır” diyorsun. Bu sözünü her subay çok dikkatle ve ciddiyetle okuyarak ne dediğini zihnine kazımalıdır. Bilinmeli ki bir milletin evlatlarının önüne geçip onları ateşe sevk etme hakkına ve yetkisine, yalnız senin söylediğin o dayanma gücünü ve cesaretini ruhunda hissedendenler sahiptir.”³¹ diyerek bir komutanın astlarından her konuda üstün ve bilgili olmaları gerektiğini en mükemmel bir biçimde ifade etmiştir.

1.1 Askerî Eğitimde Disiplin ve Önemi

“Komutanlık eden subayın tavır ve hareketi, askerinin güveni, itaati, disiplini ve bütün ruhi durumu ve bedensel gayreti üzerinde büyük bir etki yapar. Fakat bu güzel tesirleri meydana getirebilmek için; insanlara komuta eden, onları harekete geçiren, onları bedenlen yetiştiren, besleyen, giydiren, iskân eden subayın, insanı anatomik açıdan tanıması gereklidir”³². İşte sayılan tüm bu hususlar ancak ve ancak iyi bir eğitim süreci ile sağlanabilir.

²⁵ Ingo Winkler; **Contemporary Leadership Theories, Contributions to Management Science**, Springer-Verlag, 2010, s.5.

²⁶ **A.g.e.**, s.31.

²⁷ Taner Aslan, Siyasi, Sosyal ve Kültürel Açısından Atatürk’ün Liderliği Üzerine Bir Deneme, **Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Aralık 2008 Cilt. 32 No.2., s.243.

²⁸ Suat İlhan, “Atatürk’ün Yetiştirdiği Ortam”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. II, S. 5, Mart 1896, s.279-280.

²⁹ Atatürk, **Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl**, s.67.

³⁰ Nusret Baycan, **Atatürk ve Askerlik Sanatı**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1985, s.32.

³¹ Atatürk, **Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl**, s.23.

³² Atatürk, **Ta’lîm ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar**, s.10.

Mustafa Kemal bu eserinde, askerî eğitimin kaç şekilde yapılması gerektiğini ve bu eğitimin amacının ne olduğunu ve her bir eğitime verilecek önemin derecesini ortaya koymaktadır. *“Yapılan bütün talimlerin asıl maksadı, harpte başarı sağlamak için, askerlerin ve subayların sahip olmaları gereken vasıf ve üstünlükleri onlara kazandırmaktır. Bundan dolayı askerî talim ve terbiyeyi kaç şekilde icra etmek gerektiğini meydana çıkarmak için harpte yürürlükte olan talimname ve kanunnamelerimize müracaat etmek yeterlidir.”*³³ sözleri ile bunu ortaya koymakta ve o döneme ait tüm talimname ve kanunları inceleyerek sentezler yapmaktadır. Referans olarak aldığı talimnamelerden biri de piyade talimnamesidir. Piyade Talimnamesi'nin 2'nci maddesinden alınan ve eserde geçen şu cümleler eğitimde disiplinin önemini vurgulamaktadır. *“Harp, sıkı bir disiplini, bütün maddi ve manevi gücün sarf edilmesini ve kullanılmasını gerektirir.”* sözünden hareketle harpte istenilen sonucu almak için iki şartın gerekli olduğunu ifade eder. Bunlardan birincisi askerî, gerçek bir disipline alıştırmak, ikincisi ise askerî, muharebede bütün maddi ve manevi gücünü sarf edecek ve kullanacak şekilde yetiştirmektir. *Eserde bahsi geçen ikinci şartın da iki önemli ve esaslı kısmının olduğu, bunun birincisinin maddi gücün en üst seviyeye çıkarılması, ikincisinin ise manevi gücün en üst seviyeye, en yüksek dereceye çıkarılması olduğu vurgulanmaktadır.*³⁴

Eserde görüldüğü üzere, başarının temelini, disiplin, maddi ve manevi gücün niteliği oluşturmaktadır. Ancak bu da yeterli görülmemekte, birlik ve beraberliğin de önemi şu sözlerle işaret edilmektedir. *“Birlik ve beraberliğin sağlanması ve sağlaştırılması için disiplin çok önemli olduğundan pratiklik ve disiplin gerektiren hareketlerde bu yönün de tam bir mükemmeliyet ile istenmesi ve talimi gereklidir.”*³⁵

O, 1916'da kaleme aldığı bu eserinde de belirttiği eğitimin önemini, daha sonraki dönemde 27 Ekim 1922 tarihinde Bursa Şark Tiyatrosunda öğretmenlere şu şekilde seslenerek dile getirmiştir. *“En önemli ve verimli görevimiz eğitim işleridir. Eğitim işlerinde mutlaka başarılı olmak gerekir. Bir milletin gerçek kurtuluşu ancak bu şekilde olur. Bu zaferin sağlanması için hepimizin tek can ve tek fikir olarak ilkeli bir program üzerinde çalışması gerekir. Bence bu programın ilkeleri ikidir: Birincisi sosyal hayatımızın ihtiyaca uygun olması, ikincisi de çağdaş gereklere uygun olmasıdır.”*³⁶

Bu eserde ayrıca sporun eğitimin vazgeçilmez ögesi olduğu vurgulanmaktadır. Şöyle ki; *“Talimname'nin 15'inci maddesinde belirtildiği gibi “idman talimleri vasıtasıyla çeviklik, beden hâkimiyeti ve iyi bir duruş kazanılmalıdır.” Buna göre disiplin açısından yapılacak talimlerin sporla ilgili olduğu hakkında bir fikir ortaya çıkar. Fakat bilinmelidir ki spor, askerî talim ve terbiyede başlı başına bir talim değildir; belki diğer talimlerin tamamlayıcısıdır. Gerçekten bazı anatomi uzmanları, sporun askerî talim ve terbiyede bir vazifesi olduğunu iddia ederler. Lakin yalnız yürüyüş ve atışların sporla ilişkili olduğu kabul edilebilirse de askerî talim ve terbiyedeki gayeye sporla ulaşılabileceği fikri, askerlerce kabul görmemektedir. Disiplinin ne kadar önemli olduğunu tarih bize pek kesin bir şekilde gösterir ve ispat edebilir.”*³⁷ sözleri ile de disiplinli eğitimin içerisinde mutlaka sporun da olması gerektiği belirtilmiştir.

Mustafa Kemal yazdığı bu eserde disiplin anlayışı ile ilgili olarak Rus Japon muharebesini örnek göstererek şu ifadelerle yer vermiştir. *“Rus-Japon Muharebesi, özellikle de İngiliz-Boer Harbi”*³⁸ gözden geçirilirse görülür ki: *Boerler cesur, güçlülere dayanıklı ve iyi nişancı idiler. Fakat barış zamanı sıkı bir talim ve terbiye görmediklerinden ve sıkı bir askerî*

³³ A.g.e., s.3.

³⁴ A.g.e., s.4.

³⁵ A.g.e., s.5.

³⁶ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s.388.

³⁷ Atatürk, Ta'lîm ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar, s. 5.

³⁸ İngilizlerle Boerler (Güney Afrika'da Hollanda asıllı sömürgeciler) arasında 1899-1902 yılları arasında yapılan harptir.

disipline sahip olmadıklarından savunmalarda gösterdikleri azim ve metaneti taarruzda gösterememişlerdir. Çünkü disiplinden mahrum oldukları için bunların sevk ve idareleri zordu. Büyük birliklerin askerî disiplini, harbin kaderi üzerinde çok önemli bir etki yapar. Disiplin olmazsa ordular sevk edilemez. 1870-1871 Seferi'nde 600.000, Rus-Japon Seferi'nde 500.000- 600.000, Yunan Muharebesi'nde 200.000 kişilik ordular hareket ettirildi. Bugün içinde bulunduğumuz muharebelerde orduların kuvveti milyonlardan oluşmaktadır. İtaat ve disiplinin yokluğu hâlinde böyle muazzam bir kitlenin sevk ve idaresi nasıl mümkün olabilir?"³⁹.

O; eserinde harpte disiplinin yerini cesaret ve benzeri unsurların tutamayacağını şu sözler ile ifade etmektedir. "Barış zamanında güzel talim ve terbiye görmüş ve bu sayede mükemmel bir askerî disipline ve düzene alıştırmış olan bir birlik ne zaman olursa olsun bir hücumla başa çıkabilir. Disiplin, özellikle geri çekilmelerde kendini gösterir. Çünkü disiplini mükemmel olan bir ordunun, muharebenin en buhranlı devirlerinde, geri çekilmenin en elim safhalarında bile manevi kuvveti sarsılmaz. Lakin disiplinsiz bir ordu ilk geri çekilmeye tamamıyla dağılır ve artık ondan başka bir askerî vazife talep etmek mümkün olmaz."⁴⁰.

Disiplinin uzun bir müddette ve her durumda eğitim ile mümkün olduğunu düşünen Mustafa Kemal, Seferiye Nizamnamesi'nin 3'üncü maddesinde belirtilen şu ifadelerle dikkat çekmektedir. "Gerçekten asker talim ve terbiye sayesinde gerek yürümeyi ve gerekse silahını iyice kullanmayı öğrenmenin dışında zihnî ve bedenî gücünü de artırabilirse de askerî disiplinin sağlanması ancak uzun bir müddet sarf olunacak çaba ve gayretle mümkün olabilir."⁴¹.

Muharebede zafer ve galibiyet kazanmak için zorunlu olan konular şu şekilde belirtilmiştir. "Bütün subay ve askerlerin vatan, millet uğrunda şevkle canlarını feda etmeleri, en küçüğe kadar bütün rütbelilerin kendi inisiyatifleri ile durumun gerektirdiği tedbirleri almaya alışmış olmaları ve askerlerin bile zafer kazanma azmine sahip olup üstlerinin şehit olması hâlinde bile bu azmi kaybetmemek vasıflarını taşımaları lazımdır. Demek ki disiplinli olması istenilen askerinin daha başka açılardan yani maddi ve manevi gücün en yüksek seviyesine ulaşacak bir şekilde yetiştirilmiş olması gerekir"⁴². Buradan da anlaşıldığı üzere inisiyatif alma eğitiminde başarının önemli bir faktörüdür.

Mustafa Kemal, bir başka eseri olan Taktik Tatbikat Gezisi 1 adlı eserinde eğitimin önemini şu sözler ile vurgulamaktadır. "Elimizde bulunan talimname ve nizamnamelerin içeriğini sadece okumuş ve öğrenmiş olmak, subayları komutan yapmak için hiçbir zaman yeterli değildir. Askerlik sanatını anlamada başarı, bu yazılı kuralların hükümlerini uygulama anında hatırlayabilmek ve uygulama alanında deneyim ve alışkanlık kazanmakla mümkün olur. Bu hususlar bu defa Kolordu tarafından yapıldığı gibi harita üzerinde harp oyunlarından ve arazi üzerinde tasarlanmış tatbikatlardan başlayarak gerçek askerî birlikler ile müfreze tatbikatları ve daha sonra çeşitli manevralar yapılarak sağlanabilir"⁴³.

"Bir askerî birlik ile iş yapmak isterseniz, o birliği teşkil eden askerleri birer birer hazırlayınız. Çünkü her durum karşısında idaresi mümkün bir askerî birlik ancak münferit talim ve terbiye sayesinde meydana getirilebilir. Askerin talim ve terbiyesinde yapılacak işler kurallarıyla birlikte icra edilir, askere talim ettirilen ve öğretilen şeylerde onların bilgi ve anlayış dereceleri göz önüne alınırsa askerinin bilgisini artırmasına doğrudan doğruya yardım edildiği gibi, subaylar için de idareleri altında bulunan askerlerin tavır ve güçlerini anlamak ve

³⁹Atatürk, **Ta'lim ve Terbiye-i Askeriye Hakkında Nokta-i Nazarlar**, s. 6.

⁴⁰ **A.g.e.**, s.8.

⁴¹ **A.g.e.**, s.8.

⁴² **A.g.e.**, s.9.

⁴³ Mustafa Kemal Atatürk, **Taktik Tatbikat Gezisi 1**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2011, s.31.

emniyetlerini, güvenlerini kazanmak mümkün olur. İşte bu emniyet ve güven sayesinde askerî disiplin ve düzen sağlanmaktadır⁴⁴. Eserde bahsi geçen bu tespitler eğitim sürecinde dikkat edilmesi gereken hususları içermektedir.

Eğitimde en önemli konulardan bir tanesi de psikoloji ilminin uygulanmasıdır. Şöyle ki; *“asıl, gerçek askerî terbiyeyi gerçekleştirmek için, askerî terbiyede psikoloji ilminin etki ve ilişki derecelerini bir subayın bilmesi gerekir. Bir subay, eğitmesi için emrine verilen askerleri talimnemenin teoriye ve pratiğe bağlı olan talimlerinde istenilen dereceye çıkarsa ve hatta esaslı bir şekilde beden terbiyesini uygulaması sayesinde fennî, teorik ve pratik eğitim öğretime dahi geçerek askere sanatını öğretmiş olsa, acaba hızlı bir şekilde öğretilebilecek olan bu görevler, harpte uygulanabilir olacak mıdır? Acaba gerçekten asker, asker oldu mu? Şüphesiz ki hayır! Bu şartlarda, maddi güç yok olunca, manevi gücün bunun yerini tutacak derecede olması gerekir. Uyuşukluk yayılınca zihni açık tutacak ancak o kuvvettir. Yine o kuvvettir ki ertesini yürüyüşte veya muharebede sınırları uyarır. Maddi şartlar bozulduğu anda, asker maddi gücünü ve bilhassa manevi gücünü son noktasına kadar kullanmak zorundadır. Rus-Japon Harbi’nde bu lüzum ve mecburiyeti ispat edecek çeşitli örnekler bulunabilir. Özellikle Liyaoyang ve Mokden’de ortaya çıkan buhranlı safhalar harpte manevi gücün gerekliliğini herkese ispatlamıştır⁴⁵, sözleri manevi gücün ve insan psikolojisini bilmenin eğitimde önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır.*

O’nun bir başka özelliği ise her sözünün her davranışının astlarında tesir uyandırabilmesidir. Bunu bir örnekle açıklayalım: “Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl” adlı eserindeki şu bölüm, tam olarak bu hususu anlatmaktadır. *“Zabit ve Kumandan’ın ikinci bölümü çok önemli. Subay, kalp kazanacak, güven kazanacak ve arkasına alacağı insanları manevi güçlerini takviye edecek... Bu bölümün başından sonuna kadar pek çok güzel sözü okuduktan sonra; “Askerlik, işleri çevirme (idare-i maslahat) değil, insanların sevk ve idaresi sanattır.” tanımına dönüp “İnsanlar nasıl sevk ve idare edilir?” diye kendime sordum. Bu soruya karşılık, senin açıkladığın cevapları hatırlarken sanki bir düşünürün şu sözlerini de işitir gibi oluyorum: “İnsanlar ancak emelleri, fikirleri somut hale getirildiğinde sevk ve idare edilirler.”⁴⁶ Mustafa Kemal mücadelesinin her döneminde burada ifade edildiği şekilde sevk ve idare ettiği maiyetinin ruhlarını kazanmış ve onları kalben etkileyerek yönlendirmiştir. Yani o, astlarını çok iyi tanımanın verdiği güçle onları büyük ideallere yöneltebilmiştir. İşte burada onun liderlik vasfının en önemli özelliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü lider astlarını güçlendiren, gerektiğinde onlarla beraber ölüme gidecek ve etkileyecek kişidir.*

“Unutulmamalıdır ki ordumuzun soyundaki yiğitliği ne dereceye kadar doğru ise günümüz harbinin önemi de ondan daha fazla açık ve kesindir. Ordunun talim ve terbiye ile bir komuta altında sevk ve idare edilebilmekteki kabiliyet derecesini yükseltmek, komutan ve subay heyetleri için namus ve şeref meselesidir. Bunu yapabiliriz ve ancak biz yapabiliriz.”⁴⁷ sözleri ile askerî eğitimde eğitimcilerin önemini vurgulamaktadır.

“Subay ve askerlerimizin muharebe meydanlarında gösterdikleri yiğitlik, her millet ve her ordu için gıpta edicidir. Lakin ölüm karşısında titremeden düşmanına saldıran kahramanların bu hareketlerinin vatan için, millet için daha faydalı, daha parlak neticelerle taçlandırılmasını arzu ediyorsak her komutan ve her subay maiyetinin talim ve terbiyesiyle meşgul olmalıdır. En büyük komutanların askerî tarihi yıldızlayan başarıları talim ve terbiyesine çalışılmış ordularla mümkün olmuştur. Gerçekten büyük komutanlar, daima, öncelikle maiyetlerindeki ordunun talim ve terbiyesiyle meşgul olmuşlardır. İşte Napolyon işte Frederich!”⁴⁸ Bu sözlerle, tarihi zaferlerle dolu Türk ordusunun kahramanlığını ortaya

⁴⁴ Atatürk, **Ta’lîm ve Terbiye-i Askeriye Hakkında Nokta-i Nazarlar**, s.9.

⁴⁵ **A.g.e.**, s.10.

⁴⁶ Atatürk, **Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl**, s.25.

⁴⁷ Atatürk, **Ta’lîm ve Terbiye-i Askeriye Hakkında Nokta-i Nazarlar**, s.16.

⁴⁸ **A.g.e.**, s.17.

koyarken, bir taraftan da zaferin mutlak surette üstün bir eğitimle sağlanabileceğini örneklerle belirtmektedir.

1.2 Askerî Eğitimin Sosyal Hayata Tesiri

“Subay, yalnız askere savaş vasıtalarını öğreten ve ona harpteki vazifesini gösteren bir insan değildir. O, insani ve millî hisleri de işler ve gereğinde düşman karşısında silah kadar tehlikeli bir duruma getirir. Bizim askerimiz kışlaya işlenecek bir ham madde olarak gelir. Kışladan ayrıldığı zaman da geldiğinden çok farklı bir durumda ayrılır. Kazanmış, yükselmiş, kuvvetlenmiş olarak evine döner. Kışla bizde sadece bir harp öğretim yeri değil, aynı zamanda bir kültür ocağı, bir sanat okuludur ve böyle olmakla da memlekete yaptığı hizmet ölçülemeyecek kadar büyüktür”⁴⁹. Bu sözlerden de anlaşıldığı üzere, eğitim askerî de olsa burada alınan bilgi, tecrübe ve kazanımlar daha sonraki sosyal hayatta toplumsal geri dönüşüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla alınan bu eğitimin kalitesinin yüksekliği topluma büyük ölçüde olumlu ve dinamik katkı sağlamaktadır.

“Asker vatanseverlik duygusunu anasının sütüyle emmelidir! Hükûmet de bunu, esas programı askerî faziletleri talimden ibaret olan mektepte, zekâ ve kendi başına karar verme fikirleriyle aşılmalıdır! Vatanın için ölmeye mecbursun; düşmandan yüz çevirmek yoktur!” fikri çocuğun dimağında ilk altın eseri teşkil etmelidir. Ordu bütün akıl ve beden gücüyle “vatan savunması” duygusuyla yetişmiş gençlerden oluşursa ancak öyle bir orduda her komutan, her subay, her asker memleketinin genişlemesi, olgunlaşması ve başarılarından başka bir his ve fikirle duygulanamaz!”⁵⁰. Eserde geçen bu cümleler vatan sevgisinin bir orduda yarattığı üstün mücadele azmini belirtmektedir. Ayrıca burada alınan vatan ve devlet sevgisi duyguları ile sosyal hayatta alınan eğitim bütünleştiğinde toplumumuzun birlikteliği ve bağlılığı da artmaktadır.

Bir milletin varlığı sadece askerî başarılarla bağlanamaz. Mustafa Kemal’in 1923 yılında Kütahya’da yaptığı konuşmadaki şu sözler bunu ortaya koymaktadır. *“Asker ordusuyla irfan ordusu arasındaki benzeş ve uygunluğu belirtmiş olmak için şunu da ilave edeyim: Kıymetli bir eserde ordunun ruhu, subaylar heyeti ve komuta heyetidir deniliyor. Gerçekten böyledir. Bir ordunun kıymeti subaylar ve komuta heyetinin kıymeti ile ölçülür. Siz öğretmen hanımlar ve öğretmen beyler, sizler de bilgi ve anlayış ordusunun subaylar ve komuta heyetisiniz. Sizin ordunuzun kıymeti de sizlerin kıymetinizle ölçülecektir. İstiklal mücadelesinde, üç dört yıldır, düşmanı topraklarımızda yok etmek için yaptığımız savaşta ordunun ruhu olan subaylar komuta heyet ve ileri gelenleri kıymetlerinin yüksekliğini nasıl göstermiş ve ispat etmişse, bundan sonra yapacağımız nur ve inkılap mücadelesinin milletimize bilgi ordusunun ruhu olan siz öğretmen hanımlar ve öğretmen beylerin aynı yeteneği paylaşacağınıza ve göstereceğinize eminim.”⁵¹.*

Mustafa Kemal’in askerî eğitim ile ilgili belirlediği unsurların birçoğunun sivil eğitim sistemi içerisinde de yer aldığını ve kendisi tarafından cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bunların uygulamaya geçirildiği görülmektedir. Cumhuriyetin temel dayanağı olarak millî egemenliği gören Mustafa Kemal, bunun ise ancak millî eğitimle mümkün olabileceğini yaptığı konuşmalarında açıkça vurgulamaktadır. Bunun içindir ki Mustafa Kemal ve arkadaşları, Türk ulusunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkaracak olan millî ve çağdaş bir eğitim sistemini oluşturma ve bu kapsamda eğitimi yenileştirme çalışmalarına, vatanımızın düşmanlardan temizlenmeye çalışıldığı Millî Mücadele yıllarında başlamışlardır.

Henüz Sakarya Savaşı devam ederken Ankara’da 16-21 Temmuz 1921 tarihleri arasında Maarif Kongresi toplanmış ve bu kongrede önemli kararlar alınmıştır. Kongrenin

⁴⁹ Enver Ziya KARAL, **Atatürk’ten Düşünceler**, Ankara, 1981, s. 112.

⁵⁰ Atatürk, **Ta’lim ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar**, s.18.

⁵¹ **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri**, s. 555.

açılış konuşmasında Mustafa Kemal; gelecekte uygulanacak eğitim sisteminin öneminden bahsederken toplantıya katılan öğretmenlere şöyle seslenmektedir:⁵². *“Bugün maddi ve manevi güç kaynaklarımızı, millî sınırlarımız içindeki memleketlerimizde işgalci bulunan düşmanlara karşı kullanmak zorundayız. Memleket kültürü için ayrılabilen şey, gelecekteki eğitimimize dayanak olacak bir temel kurmaya yeterli değildir. Ancak yeterli şartlar ve araçlara sahip oluncaya kadar geçecek savaş günlerinde bile dikkatlice hazırlanmış bir millî eğitim programı oluşturmaya ve var olan eğitim teşkilatımızı bugünden daha yararlı bir faaliyetle çalıştıracak ilkeleri hazırlamaya zaman ayırmalı ve çalışmalıyız.*

Gelecek için hazırlanan vatan çocuklarına, hiçbir zorluk karşısında baş eğmeyerek sabırla çalışmalarını ve eğitimdeki çocuklarımızın ana babalarına da yavrularının eğitimlerini tamamlamak için her fedakârlığa katlanmaktan çekinmemelerini öneririm. Büyük tehlikeler karşısında uyanan milletlerin ne kadar kararlı oldukları tarihçe ispat edilmiştir. Silahıyla olduğu gibi beyniyle de mücadele etmek zorunda olan milletimizin, birincisinde gösterdiği gücü ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur. Milletimizin temiz karakteri yetenek ile doludur.” Bu konuşmalardan da anlaşılacağı üzere, asırlardır devam eden sıkıntıların kökeninde eğitim eksikliğinin bulunduğu, millî ve karakterimize uygun eğitim sisteminin kurtuluşun tek çaresi olduğu, milletin çağdaş yöntemlerle eğitilmesinin temel görev olduğu vurgulanmış ve eğitim ve öğretim için her türlü özveriye yapacaklarını ifade etmiştir⁵³.

Mustafa Kemal, 27 Ekim 1922 tarihinde Bursa’da öğretmenler ile yaptığı söyleşide; *“Ordularımızın kazandığı zafer, sizin ve sizin ordularınızın zaferi için yalnız zemin hazırladı... Gerçek zaferi siz kazanacak ve devam edeceksiniz ve mutlaka başarılı olacaksınız. Ben ve sarsılmaz inançla bütün arkadaşlarım, sizi takip edeceğiz ve sizin rastlayacağınız engelleri kıracağız.”*⁵⁴ sözleri ile eğitimde tek vücut olmanın ve bunu da çağdaş esaslar üzerine oturtmanın gereğini işaret etmektedir.

Güçlü devlet yapısı için güçlü bir ordunun varlığı esastır. Bu bağlamda ordunun güçlü olabilmesi için de mutlaka planlı ve disiplinli bir askerî eğitim öngören Mustafa Kemal, özellikle güçlü devlet yapısı için aynı zamanda bilimsel ve modern esaslarla sağlam bir eğitim anlayışının geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. 1937 yılında Ankara’da yaptığı konuşmada *“Büyük millî disiplin okulu olan ordunun; ekonomik, kültürel, sosyal savaşlarımızda bize aynı zamanda en lüzumlu elemanları da yetiştiren büyük bir okul haline getirilmesine, ayrıca itina ve dikkat edileceğine, şüphem yoktur.”*⁵⁵ diyerek bunu ortaya koymuştur.

Bu çerçevede; Atatürk, TBMM’nin beşinci dönem üçüncü toplanma yılını açarken 1 Kasım 1937 tarihinde yaptığı konuşmada; *“Büyük davamız en uygar ve en refaha kavuşmuş memleket olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu yalnız kurumlarında değil, düşüncelerde de köklü bir inkılap yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik ülküsüdür. Bu ülküyü en kısa bir zamanda başarmak için, düşünce ve eylemi birlikte yürütmek zorundayız. Bu girişimden başarı, ancak hukuki bir planla ve en gerçekçi bir biçimde çalışmakla gerçekleşebilir. Bu nedenle, okuyup yazmayı bilmeyen tek vatandaş bırakmamak, memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni yapısının istediği teknik elemanları yetiştirmek gerekir.”*⁵⁶ diyerek çağdaşlaşmanın ve özellikle de bu yolda eğitimin önemini vurgulamaktadır.

Atatürk, Türkiye’nin eğitim politikasının her derecesinin tam bir netlik ve hiçbir tereddüde yer vermeyen açıklık ile ifade edilmesinin ve uygulanmasının zorunlu olduğunu vurgulamıştır. Ona göre, *“Bir yandan bilgisizliği ortadan kaldırmaya uğraşırken, bir yandan da*

⁵² A.g.e., s.231.

⁵³ Necdet Sakaoğlu, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İstanbul, 1992, s.17.

⁵⁴ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, s.387.

⁵⁵ A.g.e., s. 858.

⁵⁶ A.g.e., s.856.

memleket evladını toplumsal ve ekonomik hayatta aktif şekilde, etkili ve verimli kılabilmek için zorunlu olan ilk bilgileri uygulamalı bir biçimde vermek metodu eğitimimizin temelini oluşturmaktadır.⁵⁷ İşte o yıllarda bu eğitimin bir kısmı askerî eğitimle verilmekte ve sivil hayata aktarılmaktadır.

Sonuç:

“Gözlerimizi kapayıp soyut yaşadığımızı kabul edemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile ilgisiz yaşayamayız... Tam tersine ilerleyen ve medenileşen bir millet olarak uygarlık sahasının üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve milletin her bireyinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.”⁵⁸ Ebedî Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk'ün bu sözleri genç Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin her alanda akıl ve ilim üzerine oturtulduğunun göstergesidir.

Cumhuriyet döneminde eğitim alanında yapılan devrim sonucunda özellikle eğitim ve öğretimin birleştirilmesi ile aynı düşünce ve aynı duyguyu paylaşan dolayısıyla ülkü birliği, kültür birliği çerçevesinde millî birliğin sağlanması gerçekleştirilmiş, bu adım, ulus devlet ve üniter devletin en önemli yapı taşı olmuştur. Eğitimin her alanda belirli bir disiplin ve motivasyon çerçevesinde yapılması gereğini ortaya koyan Mustafa Kemal 1923 yılında Kütahya'da yaptığı konuşma'da eğitim ordusunun önemini şu sözlerle vurgulamaktadır. *“Memleketimizi, toplumumuzu gerçek hedefine, mutluluğa erdirmek için iki orduya ihtiyaç vardır. Biri vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri milletin geleceğini yoğuran fikir ordusudur. Bu iki ordunun her ikisi de kıymetlidir, yücedir, feyizlidir, muhteremdir. Fakat bu iki ordudan hangisi daha kıymetlidir, hangisi diğere muhtaçdır. Şüphesiz böyle bir tercih yapılamaz, bu iki ordunun ikisi de hayattır. Yalnız siz, irfan ordusu mensupları, sizlere mensup olduğunuz ordunun kıymet ve kutsallığını anlatmak için şunu söyleyeyim ki, sizler ölen ve öldüren birinci orduya niçin öldürüp niçin öldüğünü öğreten bir orduya mensupsunuz.*

Bir millet, irfan ordusuna sahip olmadıkça savaş meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin köklü sonuçlar vermesi ancak irfan ordusuyla mümkündür. Bu ikinci ordu olmadan, birinci ordunun elde ettiği kazançlar sönük kalır. Milletimizi gerçek kurtuluşa ulaştırmak istiyorsak, bizi ölümden kurtaran ve hayata götüren bugünkü idare şeklimizin sonsuzluğunu istiyorsak, bir an önce, büyük, kusursuz, nurlu bir irfan ordusuna sahip olmak zorunluluğunda bulunduğumuzu inkar edemeyiz.”⁵⁹ Bu sözler onun eğitimin her alanda nitelikli olması gerektiğini, gerek askerî ve gerekse sivil eğitimin disiplin anlayışı içinde ve çağdaş esaslara göre yapılması gereğini ortaya koymaktadır.

Bu makalede Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim anlayışının liderlik vasıfları ile nasıl örtüştüğünü ve uygulamalarını ele aldık. Yazmış olduğu eserlerde, onun eğitimin derinliklerine nasıl indiğini ve her alanda eğitimin önemini görmekteyiz. Eserin konusu askerliğe dair olsa da içerik itibarı ile eğitimin her alanındaki uygulamalarına örnek teşkil ettiği değerlendirilmektedir. Bu bağlamda 1916 yılında kaleme alınmış bu eser günümüz askerlik ve eğitim anlayışına ışık tutmaktadır.

⁵⁷ Çoban, a.g.e., s. 28-31.

⁵⁸ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s.388.

⁵⁹ A.g.e., s.554.

KAYNAKÇA:

Arsiv Belgeleri:

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi; Atatürk Koleksiyonu (ATAZB)

ATAZB; K:44, G:5, B: 1ag.

ATAZB; K:44, G:5, B: 1aga.

ATAZB; K:44, G:5, B: 1aea.

ATAZB; K:45, G:3, B: 1

ATAZB, K:45, G:3, B: 3ac.

Kitap ve Makaleler:

AKYÜZ, Yahya; "Atatürk'ün Türk Eğitim Tarihindeki Yeri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.4, S.10, Kasım 1987.

AKYÜZ, Yahya; "**Atatürk ve Eğitim**", **Atatürkçü Düşünce El Kitabı**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 1998.

ALTUNYA, Niyazi; **Millî Eğitimde Mustafa Necati Dönemi**, Ankara, 2009.

Atatürk'ün Not Defterleri; C.4, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2005.

ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Birinci Taktik Meselesinin Çözümü**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2011.

ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Ta'lim ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2011.

ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Taktik Tatbikat Gezisi 1**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2011.

ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2010.

Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar; Anıtkabir Derneği Yayınları, C.1, Ankara, 2001.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006.

ATAY, Falih Rıfkı; **Atatürk'ün Hatıraları: 1914-1918**, Ankara, 1965.

ÇAYCI, Abdurrahman; **Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Millî Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eseri)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002.

ÇOBAN, Ahmet; **Atatürk'ün Cumhuriyet'in İlanından Sonraki Hedefleri, Atatürkçü Düşüncede Eğitim Sistemi ve Boyutları**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998.

DAVIES, Martin, CROTHERS Michael; **Leadership and Management in Organisations Management**, Elsevier Pub., 2007.

GİRİTLİ, İsmet; **Bir Ulusal Modernleşme İdeolojisi Olarak Atatürkçülük**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2004.

GOLOĞLU, Mahmut; **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I, 1924-1930, Devrimler ve Tepkileri**, İstanbul, 2007.

GÜVENÇ, Bozkurt; **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Türkiye Bilimler Akademisi, Akademi Forumu 33, Ankara, 2005.

ÖZKAYA, Yücel; **Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın: (1919-1921)**, TTK Yayınları, 1989.

SAKAOĞLU, Necdet; **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İstanbul, 1992.

TEZCAN, Mahmut; **“Atatürk’ün Eğitim Anlayışı”**, Atatürkçü Düşünce, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992.

TURAN, Şerafettin; **Mustafa Kemal Atatürk Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004.

TÜRKMEN, Zekeriya; “Atatürk’ün Not Defterleri (I-XII) Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Atatürk Haftası Armağanı Dergisi**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, S. 37, Ankara, 2010.

WINKLER, Ingo; **Contemporary Leadership Theories, Contributions to Management Science**, Springer-Verlag, 2010.

EK-1*

* Mustafa Kemal Atatürk, **Ta’lim ve Terbiye-i Askeriye Hakkında Nokta-i Nazarlar**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2011, s.43-44-52.

برگه شماره ۲۰۴۴

تعلیم و تربیة عسکریه حقنده
نقطه نظر لر

۲
۹

A	۵-۲۰۴۴
D	۳۱۲
F	۲۹-۸

اورده آنجهی قول اردو فرماندانی
م. کال

ادرنه صنایع مکتبی مطبعه سی
۱۳۳۱

A	5-2044
D	312
F	24-9

تعلیم و تربیة عسکریه حقنده

نقطه نظر لر

تعلیم و تربیة عسکریه قاج نقطه نظر دہ اجرا ایدیلر ؟
دھر برینک غایر سی دھر برینک عطف اولدو جو اھمیتک درجه سی ؟

اجرا اولتان باجمله تعلیم لر دن مقصد اصلی ، حربده استحصال موفقیت ایچون ، افراد و ضابطانک حائر اولملری لازم کنن اوصاف و مزایای اولنره بخش ایتکدر .
بناء علیه تعلیم و تربیة عسکریه نك هانکی نقطه نظر لر دن اجرا ایدلک لازم کله جکنی میدانه چیقارمق ایچون حربده دستور العمل اولان تعلیم نامه و قانون نامه لریمزه مراجعت ایتک کافیدر .

(پیاده تعلیم نامه سی - ۲) دیورکه :

« حرب صیق بر انضباطک و جودیی و بتون قوای ماده و معنویه نك صرف و استعمالی مستلزمدر »
بو ماده تدقیق اولنورسه ، مقاصد حربیه نك تأمین استحصالی ایچون ایکی شرطک و جوبی ثابت اولور .

۱ - افرادی حقیق بر انضباطه آیدشدرمق

۲ - نفری محاربه ده بتون قوای ماده و قوای معنویه سی صرف و استعمال ایده جک صورته
یتشدرمک ایسته تعلیم و تربیه بو ایکی نقطه نظر لر دن اجرا ایدلک لازمدر !

ایکنجی نقطه نظر کده ایکی مهم و اساسی قسمه شامل اولدینی کورولور :

۱ - قوای ماده نك حد اعظمی به ایصالی

۲ - قوای معنویه نك حد اعظمی به ، درجات عالییه ایصالی .

افرادک ضیظ و ربط و انضباط عسکریه آیدشدرملری ایچون اجراسنه توسل اولنه جق تعلیم لر ؟
تعلیم نامه ده اصوله و ظاهره متعلق اولمق اوزره ذکر اولسان تعلیم لر در : جزؤ تاملرک معین

في الحقيقة بيوك قوماندانلر ، دائماً ، اولاً معيتمدهكى اردونك تعليم و تربيه سيله مشمول اولمشلردر .
ايشته نابوليون ، ايشته فردريق !
ضابطلر مركز ، عسكر ك تعليم و تربيه سنده ديكر ملتلك اردولرنده اولديغندن زياده همت و غيرت
صرف ايمكه مجبور اولدقلىرى تقدير ايدرم . حقيقه عسكر ك متحلى اولسى لازم كان فضائل معنويه
و مزايى اخلاقيه نك تمامى تجلياتنك يالكز سلاح آلتنده بولنديقى مدتيجه كوره چكى تعليم و تربيه ايله
ممكن اولوب اوله ميه جى جى تاملدر .

هر حالده ، غير قابل اعتراض اولان بر حقيقت وارسه ، اوده :
(حس و ظنرورى بي عسكر آناسنك سويده امله ايدر !) حكومتده بونى ، اساس پروغرامى
فضائل عسكر يه بي تعليمدن عبارت اولان مکتبه ذكا و كنديلكندن حركت افكار يه آشيلا ميدر !
« وطنك ايجون اولمكه مجبورسك ؛ دشمندن يوز چورمك بو قدر ! » فكري چوجنك دماغنده
ايك اثر زرينى تشكيل اتملدر .

اردو ، بتون قواى عقليه و جسمانيه سي (مدافعه وطن) حسياتيله نشو و نما بولمش كنجلردن
تركب ايدرسه ، آنجق اويله بر اردوده هر قوماندان ، هر ضابط ، هر عسكر مملكتنك توسع
و تكملى و مظفرياتى حسياتندن بشقه بر حس و فكرله متحسس اولمز !
نه واسع غيرت لازمدر او كيمسه لره ، كه :

ملتك تكامل عقلىسى و درجه تربيتى نسبتده اوصاف مطلوبه بي حائر عسكر يتشدير مكله مكلفدرلر !
تعليمخانه ميداننده ، ولى چاوشك قومانداسيله حركت ايتديريلن افرادينه اوزاقدن باققله
مألف اولان ضابط بيلمليدر كه تعليم و تربيه نك بو قدريله قلمش انسان بو زمانده عسكر دكلدر !
وينه او ضابط بيلمليدر كه عسكره يالكز صنعتنى اوكرتمك كافي دكلدر .

دها ايلرى ، يك چوق ايلرى كيتمك لازمدر . بر دماغ يرامقى ، بر روح يتشديرمك اقتضا ايدر !
ايشته بو سيدندر كه عسكر للك نه اولديغى بيلملر ، نفره اتحاد و مشاركت افعالى اعتماد ؛
حرمت و محبت متقابله بي اوكرتمش اولمغله بيله اكتفا اولنه ميه جغنى و بلكه بونلرك اكتسابندن صكرده
يايله جق بر چوق شيلرك قالدغنى تقدير ايدرلر .

هر حالده عسكر لك اك بيوك دهاله ساحة انكشاف اوله بيله جك حقايقى جامع و اوزون
اشتغالاتى موجب ماهيتى حائردر .

مسلكمزى سوهلم ، صنعتزده چالشم ؛ اردو همتزده محتاجدر .

A	5-2044
D	3/2
F	24-13

